

Sygn. akt V ACa 406/17

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 12 września 2017 r.

Sąd Apelacyjny w Katowicach V Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Jadwiga Galas
Sędziowie:	SA Lucjan Modrzyk (spr.) SA Grzegorz Stojek
Protokolant:	Diana Starzyk

po rozpoznaniu w dniu 12 września 2017 r. w Katowicach

na rozprawie

sprawy z powództwa (...) Bank (...) Spółki Akcyjnej w W.

przeciwko Syndykowi Masy Upadłości A. G.

o uznanie umowy za bezskuteczną

na skutek apelacji pozwanego

od wyroku Sądu Okręgowego w Częstochowie

z dnia 23 listopada 2016 r., sygn. akt V GC 185/15

1. zmienia zaskarżony wyrok w ten sposób, że powództwo oddala i zasądza od powódki na rzecz pozwanego kwotę 5.400 (pięć tysięcy czterysta) złotych tytułem kosztów procesu;
2. zasądza od powódki na rzecz pozwanego 11.250 (jedenaście tysięcy dwieście pięćdziesiąt) złotych tytułem kosztów postępowania apelacyjnego;
3. nakazuje pobrać od powódki na rzecz Skarbu Państwa (Sądu Okręgowego w Częstochowie) kwotę 100.000 (sto tysięcy) złotych tytułem nieuiszczonej opłaty od apelacji, od uiszczenia której pozwany był zwolniony.

SSA Grzegorz Stojek	SSA Jadwiga Galas	SSA Lucjan Modrzyk
---------------------	-------------------	--------------------

Sygn. akt V ACa 406/17

UZASADNIENIE

Powód (...) SA w W. wnosił o uznanie za bezskuteczną w stosunku do powoda (...) Bank (...) SA umowy sprzedaży zawartej w dniu 20 maja 2013 roku przed notariuszem J. S. w Kancelarii Notarialnej w N. rep. (...) nr (...), na mocy której dłużnik powoda T. S. zbył A. G. będącą w jego użytkowaniu wieczystym nieruchomości położoną w L., dla której Sąd Rejonowy w L. Wydział Ksiąg Wieczystych prowadzi księgę wieczystą nr (...), oraz zasądzenie kosztów procesu. Pozwany syndyk masy upadłości A. G. w odpowiedzi na pozew wniósł o oddalenie powództwa i zasądzenie kosztów procesu.

W uzasadnieniu odpowiedzi na pozew pozwany zarzucił brak spełnienia przesłanki niewypłacalności dłużnika, polegającej na braku wykazania, że dłużnik T. S. znajduje się w stanie niewypłacalności, uzasadniającym zastosowanie art. 527 k.c. Powódka wskazała w pozwie, że przeciwko dłużnikowi toczą się postępowania egzekucyjne prowadzone przez komornika sądowego Mariolę Krzysztofiak. Powódka nie wykazała jakie kwoty uzyska w wyniku podziału należności z wylicytowanych nieruchomości dłużnika położonych w Ż., kwoty zaś podane w pozwie są jedynie prognozą i nie zostały poparte żadnymi dowodami. Wskazane okoliczności nie przesadzają o niewypłacalności dłużnika ani o braku możliwości zaspokojenia z jego majątku.

Pozwany zarzucił brak przesłanek z art. 528 k.c., albowiem czynność prawna miała charakter odpłatny, albowiem przedmiotowa nieruchomość została zbyta za kwotę 950000 zł.

Pomimo upływu umówionego w umowie terminu A. G. nie zapłacił należnej ceny, w związku z czym T. S. wystąpił o nadanie klauzuli wykonalności aktowi notarialnemu i klauzule tę uzyskał w dniu 18 października 2013 roku sygn. akt I Co 2028/13 oraz wszczął egzekucję.

Postanowieniem z dnia 18 września 2014 roku Sąd Rejonowy w Nowym Sączu ogłosił upadłość A. G., postępowanie egzekucyjne zostało zaś umorzone.

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Okręgowy w Częstochowie uwzględnił powództwo i zasądził od pozwanego na rzecz powódki kwotę 107217 złotych tytułem kosztów procesu.

Rozstrzygnięcie to zapadło przy następującej ocenie Sądu pierwszej instancji:

Bezspornym jest, iż umowy kredytu zostały przez powodowy bank wypowiedziane wobec T. S. w związku z niespłacaniem kredytów zaciągniętych u powoda.

Bankowy tytuł egzekucyjny nr (...) został wystawiony w dniu 9 maja 2012 roku, opatrzony został klauzulą wykonalności w dniu 6 grudnia 2012 roku.

Bankowy tytuł egzekucyjny nr (...) wystawiony został w dniu 9 maja 2012 roku i zaopatrzony klauzulą wykonalności w dniu 15 grudnia 2012 roku. Tytuł nr (...) obejmował wierzytelność w kwocie 3923486,40 zł, zaś tytuł nr (...) obejmował wierzytelność w kwocie 549395,65 zł. Wierzytelności powoda zabezpieczone były hipotekami na nieruchomościach T. S. położonych w Ż.. T. S. znał sposób i wysokość zabezpieczeń roszczeń banku, znał też w chwili wypowiedzenia umów kredytowych stan zadłużenia, miał zatem świadomość, że z nieruchomości nie dojdzie do zaspokojenia powoda, zwłaszcza, że zgodnie z art. 69 ustawy o księgach wieczystych i hipotece, ujawnione w księgach wieczystych nieruchomości sumy zabezpieczeń hipotecznych oznaczają najwyższą sumę do jakiej wierzyciel hipoteczny może zaspokoić się z obciążonej nieruchomości. Suma hipotek na nieruchomościach w Ż. wynosiła 4155866 zł, wierzytelność powoda wynosiła zaś kwotę 6457328,03 zł., co z porównania tychże kwot świadczyło o tym, że bank nie zaspokoi swoich wierzytelności z przedmiotu zabezpieczenia. Jak wynika z wyciągów z ksiąg bankowych powoda na dzień rozstrzygnięcia niezaspokojone wierzytelności powoda wobec T. S. wynosiły 5229891,54 zł i 802553,29 zł.

Pełnomocnik powoda przyznała, iż powód w wyniku czynności egzekucyjnych uzyska kwotę 950020,16 zł, jednakże do chwili przekazania środków brak jest podstaw do wyśięgowania wskazanej kwoty z ksiąg bankowych. Oznacza to, że wierzytelność banku będzie wynosić kwotę 5082424,38 zł.

Poza sporem jest, że istotnym składnikiem majątku T. S. była nieruchomość położona w L. przy ul. (...) oraz (...). Część nieruchomości przylegała zachodnią granicą do przebiegającej drogi krajowej nr (...) relacji K. – B., stanowiącej równocześnie obwodnice L..

Bezpośrednie sąsiedztwo terenu stanowią tereny zalesione. Był to zatem teren atrakcyjny, o dużej powierzchni, z możliwościami prowadzenia inwestycji w dziedzinie rekreacji, gastronomii, hotelarstwa, parku rozrywki.

Nieruchomość według oszacowania sporządzonego na zlecenie T. S. miała wartość rynkową w kwocie 3530147 zł. W wyniku zawarcia umowy sprzedaży nieruchomości położonej w L., obciążonej hipoteką w kwocie 5928 zł na rzecz Gminy L., znacznemu zmniejszeniu uległ majątek T. S., który jak wynika z materiału dowodowego nie otrzymał środków pieniężnych od A. G., mimo odroczonego terminu płatności, ostatecznie A. G. podniósł zarzut potrącenia należności z tytułu kar umownych, a następnie ogłoszona została upadłość nabywcy nieruchomości.

Wskazać należy, iż wbrew zeznaniom T. S. znał A. G. od 2006, 2007 roku, poznał go za pośrednictwem spółki (...), zlecał mu nie tylko wykonanie robót budowlanych w L. i R., lecz także z żoną udzielił poręczenia i ustanowił hipotekę. Według zeznań świadka T. S. wskazane powyżej zabezpieczenia udzielone zostały z uwagi na konieczność zakupu materiałów przez A. G.. T. S. jako inwestor zabezpieczał zobowiązania A. G., zatem znał jego sytuację majątkową i problemy z realizacją zobowiązań. Udzielenie poręczenia, ustanowienie hipoteki w celu ochrony wykonawcy robót budowlanych wskazuje na zażyłe kontakty pomiędzy stronami umowy sprzedaży nieruchomości, zaufanie i podejmowanie ryzyka związanego z pogorszeniem sytuacji majątkowej a nie kontakty zawodowe w relacji inwestor – wykonawca. W wyniku zawarcia umowy sprzedaży nieruchomości położonej w L. przez T. S. doszło do pokrzywdzenia powoda, albowiem utracił możliwość zaspokojenia swojej wierzytelności z nieruchomości dłużnika T. S. położonej w L..

T. S. w chwili sprzedaży nieruchomości w L. miał wiedzę o wypowiedzeniu umów kredytu i o toczącej się egzekucji z wniosku powoda. Znał zabezpieczenia umów kredytowych banku, stan zadłużenia i mając na uwadze przymusową sprzedaż w drodze licytacji komorniczej winien liczyć się, iż sprzedaż nieruchomości nastąpi po cenie niższej niż oszacowanie dla potrzeb kredytowych.

O zobowiązaniach kredytowych T. S. wiedział A. G., albowiem to powód wypłacał należności za wykonane roboty budowlane przez A. G. w R..

Zbycie zatem przez T. S. nieruchomości w L., zakupionej za kwotę 633253,20 zł plus kwota 150800 zł za budynki i budowle, po cenie 750000 zł brutto A. G., a zatem za cenę niższą od zapłaconej, obciążonej niewielką hipoteką, było działaniem na szkodę wierzycieli, którzy stracili możliwość zaspokojenia się z przedmiotowej nieruchomości, stanowiącej główny składnik majątku T. S..

A. G. z wpisu ostrzeżenia w dziale III księgi wieczystej, co wynika z pouczeń notariusza W. S., powziął najpóźniej w czasie zawierania umowy przeniesienia prawa własności nieruchomości informacje o toczącej się przeciwko zbywcy nieruchomości T. S. egzekucji komorniczej prowadzonej przez Komornika sądowego przy Sądzie Rejonowym w L. w sprawie KM 871/12 egzekucji na rzecz wierzyciela (...) Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w K..

Wskazać należy, iż brak pokrzywdzenia wierzyciela czynnością rozporządzającą składnikiem majątku dłużnika zachodzi tylko wtedy, gdy niezależnie od tego czy dłużnik dokonałby tej czynności czy też nie, wierzyciel i tak nie mógłby uzyskać zaspokojenia swojej wierzytelności.

W wyniku zawarcia umowy sprzedaży nieruchomości położonej w L. A. G. uzyskał własność nieruchomości, bez uiszczenia należności za jej nabycie. Mimo odroczonego terminu płatności za nieruchomość nie zapłacił, z zeznań T. S. wynika, że cenę za nieruchomość potrącił ze swoimi wierzytelnościami w stosunku do T. S., tym samym uzyskując zaspokojenie wierzytelności, o ile zostanie przesądzona na jego rzecz prawomocnym wyrokiem. Z uwagi na sporność wierzytelności A. G., toczy się proces o zapłatę przed Sądem Okręgowym we Wrocławiu.

Uzyskanie zaś należności z tytułu ceny nieruchomości położonej w L. jest utrudnione, a to z uwagi na ogłoszenie upadłości A. G., niezabezpieczeniu spłaty wierzytelności przez T. S. i kolejności zaspokajania wierzycieli zgodnie z regulami określonymi w art. 342 – 345 prawa upadłościowego i naprawczego.

Wskazać należy, iż jak wynika ze sprawozdań nadzorcy sądowego w toczących się egzekucjach komorniczych w stosunku do dłużnika T. S. do sprzedaży w postępowaniu egzekucyjnym pozostało jedynie wyposażenie kuchenne o wartości ok. 24000 zł – 26000 zł oraz figurki zwierząt prehistorycznych o wartości około 360000 zł. Ze sprawozdania nadzorcy tymczasowego wynika, że w stosunku do T. S. toczą się postępowania egzekucyjne 14 wierzycieli, z których największym wierzycielem jest powód, zaś z wykazu k. 424 wynika, iż wierzycielem dłużnika jest również wierzyciel

uprzywilejowany Skarb Państwa Naczelnik Urzędu Skarbowego (...)z wierzytelnością w kwocie 522202,16 zł plus odsetki w kwocie 156947,38 zł. Powód uzyskał zaspokojenie w kwotach 106628,17 zł i 73217,54 zł , 693566,58 zł k. 426- 427, co oznacza, iż jego wierzytelność została zaspokojona w niewielkim zakresie.

Nawet mając na uwadze uprzywilejowanie jednego z wierzycieli dłużnika T. S. wskazać należy, iż gdyby nie doszło do sprzedaży nieruchomości położonej w L. istniałaby możliwość zaspokojenia częściowego powoda.

W cenie sądu zaistniały przesłanki z art. 527 k.c., zatem na podstawie wskazanego przepisu orzeczono jak w pkt. 1 wyroku. O kosztach orzeczono na podstawie art. 98 k.p.c., zasądzając koszty postępowania w kwocie 107.217 zł, na które składa się opłata sądowa w kwocie 100.000 zł, koszty zastępstwa procesowego w 7.200 zł, opłata skarbową od pełnomocnictwa 17,00 zł.

Apelację od powyższego wyroku wniósł pozwany, podnosząc zarzuty naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. art. 217 § 1 k.p.c. w zw. z art. 227 k.p.c. oraz przepisu prawa materialnego – art. 527 § 1 k.c. poprzez jego niezasadne zastosowanie i niezasadne przyjęcie przez Sąd I instancji, że w sprawie spełnione są wszystkie przesłanki przewidziane w tym przepisie i w konsekwencji niezasadne przyjęcie, że:

a) w wyniku zawarcia umowy sprzedaży nieruchomości położonej w L. przez T. S. doszło do pokrzywdzenia powoda, albowiem miał on utracić możliwość zaspokojenia swojej wierzytelności z nieruchomości T. S. położonej w L., tymczasem na dzień dokonania tejże czynności, a więc na dzień 20 maja 2013 roku, powód nie wykorzystał wszystkich przysługujących mu zabezpieczeń rzeczowych z tytułu dwóch umów kredytu, w związku z czym brak jest podstaw do przyjęcia, że T. S. działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli, skoro mógł rozsądnie przyjąć, że wierzyciel ma możliwość uzyskania zaspokojenia wierzytelności z nieruchomości położonych w Ż. i nie poddanych jeszcze egzekucji.

b) po stronie dłużnika powoda T. S. oraz jego kontrahenta A. G. spełnione zostały przesłanki świadomości o pokrzywdzeniu wierzyciela oraz wiedzy o działaniu dłużnika ze świadomością pokrzywdzenia wierzyciela, podczas gdy brak jest podstaw w zebranych w sprawie materiale dowodowym dla przyjęcia, że te przesłanki podmiotowe zostały spełnione na moment zawarcia zaskarżonej czynności prawnej tj. na dzień 20 maja 2013 roku.

Wskazując na powyższe zarzuty domagał się pozwany zmiany zaskarżonego wyroku i oddalenia powództwa lub jego uchylenia i przekazania sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania.

Powódka wniosła o oddalenie apelacji i zasądzenie kosztów postępowania apelacyjnego.

Sąd Apelacyjny zważył:

Apelacja pozwanego podlega uwzględnieniu, choć z innych przyczyn, niż to wskazuje skarżący.

Sąd Apelacyjny, jako sąd drugiej instancji z urzędu bierze pod uwagę naruszenie przepisów prawa materialnego, w tym kwestię legitymacji do występowania w procesie w charakterze stron.

Oceniając legitymację bierną pozwanego syndyka masy upadłości rozważyć należało charakter prawny roszczenia dochodzonego pozwem i możliwość jego zaspokojenia w sytuacji, gdy ogłoszono upadłość osoby trzeciej w rozumieniu art. 527 k.c.

Zgodnie z art. 144 ust. 1 Prawa upadłościowego (Dz.U. z 2015 roku, poz. 233 ze zm.) po ogłoszeniu upadłości postępowania sądowe mogą być wszczęte i dochodzone tylko przez syndyka lub przeciwko niemu.

Zgodnie z art. 174 § 1 punkt 4 k.p.c. jeżeli postępowanie dotyczy masy upadłości sąd z urzędu zawiesza postępowanie, które może być podjęte przeciwko syndykowi tylko wtedy, gdy w postępowaniu upadłościowym wierzytelność zgłoszona do masy upadłości, po wyczerpaniu trybu określonego ustawą nie zostanie umieszczona na liście wierzytelności.

Oznacza to, co do zasady, iż wierzytelność powstała przed ogłoszeniem upadłości może być dochodzona tylko w trybie przewidzianym przepisami Prawa upadłościowego, a nie na drodze sądowej w ramach procesu wytoczonego

syndykowi (poza sytuacją określoną w art. 145 Prawo upadłościowe). Rozważyć zatem należało jaki jest charakter skargi pauliańskiej dochodzonej na podstawie art. 527 i nast. k.c.

W ocenie Sądu Apelacyjnego nie budzi wątpliwości, że postępowanie o uznanie czynności prawnej za bezskuteczną mieści się w hipotezie art. 144 § 1 P.u., jeżeli korzyść majątkowa uzyskana przez upadłego wskutek objętej pozwem czynności weszła do masy upadłości.

Zgodnie bowiem z art. 532 k.c., wierzyciel, względem którego czynność prawna dłużnika została uznana za bezskuteczną może z pierwszeństwem przed wierzycielami osoby trzeciej dochodzić zaspokojenia roszczenia z podmiotów majątkowych, które wskutek czynności uznanej za bezskuteczną wyszły z majątku dłużnika.

Przedmiotem zobowiązania niepieniężnego osoby trzeciej, która dokonała z dłużnikiem czynności prawnej, uznanej następnie za bezskuteczną, jest obowiązek znoszenia egzekucji wobec przedmiotu, którego dotyczyła zaskarżona czynność prawna (por. uchwałę SN z 10.02.2006 r., III CZP 2/06. OSNC 2007/1/3).

Takie niepieniężne zobowiązanie osoby trzeciej zgodnie z art. 91 ust. 2 P.u. przekształca się z chwilą ogłoszenia upadłości w zobowiązanie pieniężne, co oznacza, że wierzyciel obowiązany jest do zgłoszenia swojej wierzytelności do masy upadłości.

Jak podkreśla się w doktrynie (por. m.in. glosa A. Jakubeckiego do cyt. uchwały Sądu Najwyższego, J. Korzonek Pauliańskie roszczenia w: Encyklopedia podręczna prawa prywatnego pod red. F. Zolla i J. Wasilkowskiego, Warszawa 1937, t. XXIII, str. 1413). Niedopuszczalne jest wytoczenie powództwa o uznanie czynności prawnej zdziałanej z pokrzywdzeniem wierzyciela po ogłoszeniu upadłości osoby trzeciej, w związku z czym przyjmuje się, że w takim wypadku zaskarżenie czynności prawnej dłużnika przez wierzyciela pauliańskiego następuje w drodze zgłoszenia wierzytelności w postępowaniu upadłościowym. Z tego względu, pomimo że art. 531 k.c. wskazuje, że roszczenie pauliańskie może być dochodzone w drodze powództwa lub zarzutu, za jedynie dopuszczalną formę dochodzenia tego roszczenia po ogłoszeniu upadłości osoby trzeciej, uznać należy zgłoszenie wierzytelności w postępowaniu upadłościowym.

W ocenie Sądu Apelacyjnego nie budzi wątpliwości, iż roszczenie pauliańskie powstaje z chwilą dokonania zaskarżonej czynności i oceny tej nie zmienia konstytutywny charakter wyroku ze skargi pauliańskiej. Nawet bowiem gdyby przyjąć, że wymagalność roszczenia pauliańskiego następuje z chwilą uprawomocnienia się wyroku to zgodnie z art. 91 ust. 2 P.u. zobowiązania majątkowe niepieniężne upadłego zmieniają się z dniem ogłoszenia upadłości na zobowiązanie pieniężne i z tym dniem stają się płatne, chociażby termin ich wykonania jeszcze nie nastąpił.

Mając na uwadze powyższe rozważania uznać należy, iż pozwany syndyk masy upadłości nie jest legitymowany biernie w postępowaniu za skargi pauliańskiej zgodnie z art. 527 k.c. i nast. k.c. i art. 144 ust. 1 P.u. w zw. z art. 91 ust. 2 P.u., gdyż jedyną drogą dochodzenia roszczenia z tego tytułu jest zgłoszenie upadłości w postępowaniu upadłościowym.

W ocenie Sądu Apelacyjnego była to kwestia braku legitymacji biernej syndyka masy upadłości osoby trzeciej a nie kwestia niedopuszczalności drogi sądowej przeciwko syndykowi, co skutkowałoby odrzuceniem pozwu na podstawie art. 199 § 1 punkt 1 k.p.c., o czym świadczy także treść art. 144 P.u.

Jednocześnie Sąd Apelacyjny uznał, że z uwagi na przyjęcie braku legitymacji biernej syndyka masy upadłości osoby trzeciej jako podstawy oddalenia powództwa, zbędna jest ocena zasadności zarzutów apelacji zmierzających do zakwestionowania istnienia przesłanek skargi pauliańskiej zgodnie z art. 527 k.c. Ocena taka musi być bowiem dokonana w ramach uznania wierzytelności ze skargi pauliańskiej w postępowaniu upadłościowym, w wyniku zgłoszenia wierzytelności, a nie w postępowaniu apelacyjnym w niniejszej sprawie.

Na marginesie tylko zauważyć wypada, że bez względu na to, czy egzekucja wobec osoby trzeciej (obecnie syndyka) z przedmiotu czynności prawnej uznanej za bezskuteczne prowadzona byłaby na podstawie art. 532 k.c., czy przepisów Prawa upadłościowego, wierzyciel w niniejszej sprawie nie korzystałby z pierwszeństwa przed wierzycielami, których

wierzytelności są zabezpieczone rzeczowo. Wydaje się, że skoro wierzyciel pauliański może zaspokoić się tylko z przedmiotu czynności prawnej uznanej za bezskuteczną, to w postępowaniu upadłościowym powinien zostać zaspokojony – jako wierzyciel posiadający prawo ciężące na nieruchomości – w odrębnym podziale (na podstawie przepisów zastosowanych przez analogię) z tego przedmiotu, jednak bez wyłączenia przepisów o pierwszeństwie praw ujawnionych w księdze wieczystej (art. 345 i 346 P.u.).

Z tych przyczyn zaskarżony wyrok należało na podstawie art. 386 § 1 k.c. zmienić i powództwo oddalić i orzec o kosztach procesu na podstawie art. 98 k.p.c.

O kosztach postępowania apelacyjnego orzeczono na podstawie art. 98 k.p.c. zasądając od powódki na rzecz pozwanego koszty zastępstwa procesowego w stawce minimalnej.

Na podstawie art. 98 k.p.c. w zw. z art. 113 ust. 1 u.k.s.c. nakazano pobrać od powódki na rzecz Skarbu Państwa Sądu Okręgowego w Częstochowie opłatę od apelacji, od uiszczenia której pozwany został zwolniony.

SSA Grzegorz Stojek	SSA Jadwiga Galas	SSA Lucjan Modrzyk
---------------------	-------------------	--------------------